

Op 10 november organiseerden Platform31 en de Hogeschool Utrecht een congres over Mobility Mentoring. Nadja Jungmann was dagvoorzitter. Zij opende het congres met Harm van der Werf. Ervaringsdeskundige en hulpverlener. Dit is zijn verhaal.

Een woord vooraf,

Ik zou, voor we beginnen iets met de zaal willen delen wat de ernst van het onderwerp illustreert wat wij vandaag met elkaar gaan onderzoeken. Het gaat niet om het zielige verhaal, laat dat duidelijk zijn.

Enige tijd geleden is een heel goede vriend van mij in een van de voorzieningen van de daklozenopvang in Rotterdam overleden. Dit was een paar weken voordat Nadja mij een appje stuurde of ik met haar samen dit congres wilde openen. In de informatie die zij mij toestuurdte herkende ik de symptomen van een gebrekkig cognitief en executief vermogen veroorzaakt door een stressvol leven, waardoor hij al langere tijd zijn eigen leven niet meer in beweging kreeg, hoe graag hij ook vooruit wilde. En dat niet alleen, ik herkende de symptomen ook bij mijzelf ten tijde van mijn eigen teloorgang.

Dat ten eerste.

Ten tweede wilde ik u vertellen dat het Nibud onlangs de cijfers bekendmaakte rond de schuldenproblematiek in Nederland. 50% van de Nederlandse bevolking heeft momenteel een financieel probleem in die zin dat het niet altijd lukt de touwtjes aan elkaar te knopen, ongeacht de hoogte van het inkomen. Kijkt u eens rond, staat u eens hierbij stil, de helft van de aanwezigen. 20% van de Nederlandse bevolking heeft ernstige tekorten en zit zwaar in de problemen. Dat zijn mensen die hier niet aanwezig zijn, vermoed ik.

Nadja: "Harm, mag ik je om te beginnen vragen om ons te vertellen hoe je leven er uitzag voordat je financiële problemen begonnen?"

"Ik was getrouwd, had een kind en een eigen bedrijf. We hadden een kast van een klassiek herenhuis in Rotterdam. Ik had een atelier op de zolder voor mijn schilderwerk en een beeldhouwatelier in de kelder. Met mijn bedrijf in bouwmanagement van creatieve projecten werkte ik voor musea, bedrijven en particulieren. De krenten in de pap verdiende ik door verkoop van eigen kunstwerken. Ik had een prima reputatie, een groot netwerk en ik zat tot aan mijn nek in het werk. Op materieel niveau had ik echt helemaal niets te klagen. Er was op het eerste gezicht geen enkele aanleiding om te veronderstellen dat er iets mis zou kunnen gaan.

Nadja: Je had het dus eigenlijk goed voor elkaar. Mag ik je vragen wat er vervolgens gebeurde?

Ongeluk komt nooit alleen. Alles hangt met alles samen. Er zijn zaken die je zelf stuurt maar ook zaken waar je geen invloed op hebt. Als alles goed gaat denk je dat jij degene bent die de touwtjes in handen hebt. Wanneer het slecht gaat merk je dat dat maar ten dele zo is. Dat is eigenlijk ontzettend griezelig wanneer je daarbij stil staat.

Ik had al een tijdje het gevoel dat er iets helemaal niet goed ging maar ik kreeg dat niet op de korrel. Ik sliep slecht, maakte me zorgen. Er begonnen verliezen te ontstaan, ik kreeg de zaken niet sluitend. Het bedrijf werd groter en groter en ook dat had ik niet goed in de hand. Dat gaf veel spanning. Ik begon dingen te vergeten. Kwam afspraken niet na. Rekeningen bleven liggen door tijdgebrek.

Voor de omgeving waren die eerste barsten in het fundament niet zichtbaar. Ik werd in het begin in het zadel gehouden door mijn omgeving. Men sprak alles tegen. Mensen zeiden: "Een zichzelf respecterend bedrijf heeft gewoon schulden, waar maak je je nu druk om?" en "het komt allemaal wel weer goed, je hebt toch werk genoeg?" Het was midden 2007, de economie draaide op topsnelheid. Toen begon, in het begin heel langzaam, alles te schuiven. Ik had een onverwerkt verleden, voelde me psychisch niet lekker in mijn vel. Mijn huwelijk bleek instabiel. Ik werd ziek en was niet goed verzekerd. Ik werkte keihard door tegen beter weten in. Het was op een dag, ik werkte als projectleider aan een grote tentoonstelling van beelden in de openbare ruimte, dat ik instortte. Ik kon alleen nog maar huilen. Het licht ging uit, zoals ik dat noem en binnen een half jaar was alles weg. Ik kwam in een neerwaartse spiraal terecht. Ik paste aanvankelijk op huizen van vrienden die met vakantie waren. Later woonde ik op een krot van een woonboot in het centrum van Amsterdam. Geen elektriciteit, geen stromend water, geen ramen. Ik lag 's nachts te rillen in mijn bedje en stond overdag fris en fruitig in het Stedelijk tentoonstellingen te realiseren. Het grootste deel van mijn inkomen ging op aan de aflossing van schulden. Op enig moment woonde ik in een camper op een camping. Doodziek. Of in een kraakpandje waar ik binnen enkele maanden weer uit moest, de schuldeisers op de hielen. Ik had echt helemaal niets meer. Een tas met kleren en mijn hond, Doerak. Ik droeg een zilveren tientje bij me. Als ik dat stuk zou moeten slaan zou echt alles verloren zijn. Het zilveren tientje heb ik nog. Hier is het.

Nadja: Schulden brengen veel stress met zich mee. Wil je ons vertellen hoe de stress je beïnvloedde?

Het eind is zoek
Voortdurende onrust, razende gedachten
Ik slaap niet meer. Onuitputtelijk gepieker
Het houdt nooit op
Het ontwricht

Eenvoudige bezigheden
Loodzwaar ingewikkeld
Bonnetjes op volgorde
Bankafschriften sorteren
Een tas inpakken. Opruimen
Machteloos bekijk ik
het bedroevende resultaat
Alles blijft een bende, wat ik ook doe
Laat maar
Daar begin ik niet meer aan

De verkeerde paperassen heb ik trouwens
weggegooid
Dat ruimt lekker op
Gelukkig schrijven ze herinneringen

Van die domme dingen
Mijn geld in de pinautomaat laten zitten,
Een vrouw komt me tegemoet
In haar uitgestrekte hand
mijn bankpas. Het geld was weg, zegt ze
Heeft u het zelf niet?
Geen idee
Laat maar
Enfin. Mijn fiets
Of was ik lopen?

Eenmaal thuis ruikt het merkwaardig
In de rokerige keuken
vallen de handvatten brandend van de
pannen.

Facturen betaal ik onder druk
Aan de echte harde jongens
Soms twee keer dezelfde
of aan de verkeerde
Niemand geeft respijt. Weg is weg
Wat er echt toe doet blijft liggen
De schulderval

Ik moet naar de soos, er is iets mis gegaan
Niemand op straat, mensen kijken meewarig
Alsof ik gek ben wanneer ik de weg vraag
Tis zondag. Blijkt

Ik trek de deur dicht. In gedachten
Schrik ik wakker van de klap
Mijn sleutels liggen binnen
Wat nu? Een slotenmaker?
Geen geld. Toch doen. Wat dan?
Misschien sturen ze wel een rekening
Ik dacht nog ik leg ze hier
dan weet ik waar ze liggen
Dat herinner ik me dan weer wel

Golven paniek. Moedeloos. Verloren
Mijn tas ligt omgedraaid op straat
Radeloos graai ik tussen de papieren
De sleutels rinkelen in mijn zak
Zo gaat het voortdurend

Ik ben alles kwijt. Standaard
Waanzin

De telefoon gaat, nummer onbekend
Hoe zo niet betaald?
Maar dat gaat toch automatisch?
Ik zorg dat u het vanmiddag hebt. Contant.
Ik pin
Niets
Er moet een voorschot zijn!
Wat heb ik nu weer uitgegeven?
Er blijkt beslag te zijn gelegd
Het voorschot werd niet toegekend
Het paspoort was verlopen

De samenleving is gebouwd op cognitief
gemak
Als dat niet werkt werkt niets meer
Maandag lijkt vrijdag
De ochtend de middag
Stille achteruitgang
De aandacht neemt af
ook voor jezelf
Vergeten aan te kleden
Als het tijd is om weg te gaan

Wanneer men vraagt hoe mij vergaat
hoor ik mezelf ratelen

Een loop van eindeloos herhalen
Waar ik me niet uit los kan maken

Een ruzie laait op
Over meningsverschillen
om iets dat niet gebeurd is
Of afspraken die niet zijn nagekomen
Je raakt gedesoriënteerd in je eigen leven
Op een dag ben je de eenzaamheid
In je eigen shit

Bezoek was toch al een gênante vertoning
Nooit wat bij me
Tis vooral de schaamte
Van de paria

Terwijl in de keuken de aardappelen
aanbranden
En de gootsteen overloopt
zoek ik in blinde paniek naar de lijstje
voor het gesprek waar ik al een uur had
moeten zitten
Hee kijk eens aan, de afsprakenkaart!
Die ik toch had meegekregen
Vandaag blijkt gisteren overmorgen

Soms heb ik geluk

Nadja: Hoe gaat het nu met je?

“Ik ben nu een jaar uit de schuldsanering. Ik ontmoette Hanne, de vrouw van mijn leven die me redde van de straat. Ik ben na de schuldsanering meteen met haar getrouwd. We hebben een zoontje van negen maanden. Wat werk betreft ben ik eerst begonnen met een interne opleiding verpleegkundige GGZ. Ik kreeg na twee en een half jaar een negatief studieadvies omdat ik het met name niet eens was met de manier waarop er met mensen werd omgegaan. Kort daarna kon ik als woonbegeleider in de verslavingszorg aan de slag. Inmiddels werk ik als sociaal-psychiatrisch medewerker in een woonvoorziening voor verslaafde ex-daklozen in Den Haag en volg ik een opleiding psychosociaal werk.

Nadja: Ik heb je hier voorgesteld als iemand die diepe schulden meemaakte. Je werkt inmiddels als hulpverlener. Een beroep dat veel mensen hier in de zaal ook hebben. Wat wil je hen meegeven over de invloed van stress op gedrag? Waar moeten we begrip voor hebben of rekening mee houden?

Oordeel niet. Het kan jou ook overkomen. Zomaar ineens.
Elk leven is waardevol, hoe ellendig het leven van een client jou ook aan schijnt. Elke leven is het waard om geleefd te worden, ook een leven in diepe armoede. De ervaring is voor mij verrijkend gebleken. Er was veel humor, veel saamhorigheid. Het was voor mij een bijzondere tijd. Cognitieve schade levert een gebrek aan daadkracht op. Soms is dat ergerniswekkend. Benoem desnoods je eigen frustratie maar geef de ander niet de schuld. Werk vooral aan vertrouwen en gelijkwaardigheid. Dat is de basis. Zij zijn hun vertrouwen in de samenleving wel kwijt. Dat vertrouwen moet je terugwinnen en dat kost tijd. Zij zijn hulpvrager nummer 100 maar jij bent hulpverlener nummer 100 voor hen. Dat vereist integriteit. Werk aan gelijkwaardigheid. Heb geduld.

Wijs schuldenaren wel op de verantwoordelijkheden die schulden met zich meebrengen. Schulden ontstaan niet zomaar. Ieder heeft daar in beginsel ook een eigen aandeel in. Inzicht in dat eigen aandeel levert, indien respectvol gebracht ook een verantwoordelijkheidsgevoel op wat mensen zelf ook verder brengt. Cognitieve schade of niet. Al die moeite wordt opgebracht door de samenleving als geheel. Maar er is ook een onderlinge afhankelijkheid. Daarom past het niet om hier te belerend of betuttelend in te zijn. Wij, hier in de zaal hebben ons werk te danken aan de ander die in de ellende zit. Ook dat schept verantwoordelijkheid.